

СІЛЬСЬКІ ТЕРИТОРІЇ ЯК НАПРЯМ ДІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ

**БЕЛЕЙ С.І., К.Е.Н., ДОЦЕНТ,
ПОДІЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Сучасний стан розвитку сільських територій залишається на достатньо низькому рівні. У світі активне державне регулювання є важливою складовою забезпечення розвитку сільських територій. Тому необхідним виділення сільських територій як окремого об'єкту економічної політики держави.

The current state of development of rural areas remains quite low. In the world of active government regulation is an important component of rural development. Therefore, the necessary allocation of rural areas as a separate object of economic policy.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В соціально-економічному житті України сільські території займають особливе місце. Без подолання негативних тенденцій у розвитку сільських територій, де проживає 31,9 % населення України, наша держава не зможе ефективно конкурувати з економічними системами інших розвинених країн, в яких рівні життя сільського та міського населення максимально зближені. Значимість сільських територій посилюється їх внеском у формування продовольчої безпеки. Це робить розвиток сільських територій одним з основних пріоритетів державної політики України, спрямованої на підвищення стандартів життя сільського населення, зростання ефективності функціонування аграрних підприємств, покращення якості людського капіталу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади реформування аграрного сектора України, розвитку сільських територій викладені у наукових дослідженнях П. Саблука, В. Юрчишина, О. Онищенко, Д. Крисанова, М. Кропивка, В. Рябокони. Соціальні, демографічні та управлінські аспекти розвитку сільських регіонів, проблеми сільської депресивності представлені у публікаціях А. Допенка, О. Павлова, М. Маліка, О. Біттера, І. Прокопи, О. Бородіної, А. Лісового, В. Терещенка. Однак до сьогодні не вдалося навіть призупинити деградацію сільських регіонів. У сучасних умовах на селі відбуваються різновекторні процеси, все нагальнішим є питання обґрунтування стратегії розвитку сільських територій.

Формулювання цілей статті. Головною метою даного дослідження є оцінка ефективності проведення державної політики

сприяння розвитку сільських територій Карпатського регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Диференціація рівнів життя сільського та міського населення в Карпатському регіоні загрожує відпливом найбільш активної та працездатної частини сільського населення до міст, активізує зовнішню трудову міграцію, що робить занепад сільських територій самовідтворюваним процесом. Тому формування державної політики розвитку сільських територій - це багатоаспектна проблема, яка має розв'язуватися на певній науковій базі і потребує вирішення багатьох питань.

Сьогодні термін державна політика зустрічається досить часто. Існує широкий набір визначень державної політики. Однак в науковій літературі немає загальноприйнятого визначення державної політики. В більшості з них наголошується на цілях, намірах, завданнях та засобах. На нашу думку, під поняттям «державна політика» доцільно розуміти напрям дії бо утримання від неї, обрані відповідними інститутами для розв'язання певної проблеми або сукупності взаємно пов'язаних проблем. Загальне визначення державної політики як напряму дії або утримання від неї, обраних державними органами для розв'язання даної проблеми або пов'язаної між собою сукупності проблем допомагає концептуально відрізнити політику від інших видів рішень, поведінки або інституцій. Але для розуміння державної політики розвитку сільських територій потрібне заглиблення в анатомію різних варіантів політики. Емпіричний зміст державної політики розвитку сільських територій можна звести до трьох елементів: проблеми визначення, завдань та знарядь. Тому при розробці державної політики розвитку сільських територій необхідно провести діагностику проблеми, тобто розроблення політики залежить від визнання та визначення суспільних проблем. Проблеми складають причини виникнення політики. Розуміння способу, яким була визначена проблема, відкриває анатомію або логіку даної політики.

Все це зумовлює необхідність пошуку адекватних інструментів підвищення ефективності функціонування аграрного сектору на основі забезпечення розвитку сільських територій.

Основою для розробки дієвої державної політики розвитку сільських територій, спрямованої на комплексний розвиток сільських територій у всій його багатовимірності та різноаспектності мають стати ґрунтовні наукові дослідження та активні дискусії в середовищі компетентних фахівців і зацікавлених осіб, а також сформовані на їхній основі рішення органів державної влади та місцевого самоврядування, орієнтовані на розвиток виробничого потенціалу,

покращення якості природного середовища та підвищення якості людського капіталу сільських територій.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2010 р. N 121-р була схвалена Концепція Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року [1]. Концепція визначила, що позитивні зрушення, які відбулися за останні роки у сільськогосподарському виробництві, не дали змогу розв'язати проблеми соціально-економічного розвитку сільських територій, найгострішими з яких залишаються безробіття, трудова міграція селян та руйнування соціальної інфраструктури в сільській місцевості. Системні кризові явища та занепад сільських територій призводять до зниження рівня життя сільського населення, зменшення обсягів сільськогосподарського виробництва, що загрожує продовольчій безпеці держави [1].

Вказані проблеми знаходять своє відображення як на загальнодержавному рівні, так і в контексті життєдіяльності сільських територій окремих регіонів, зокрема, Карпатського.

Кількість постійного населення сільських територій Карпатського регіону протягом останній 20 років постійно зменшується (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість населення на сільських територіях Карпатського регіону у 1991-2010 рр. (тис. осіб)

Області	Роки							
	1991	1996	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Закарпатська	784,2	785,7	786	783,7	782,4	781,2	781,5	782,2
Івано-Франківська	826,1	827,2	804,1	798,9	793,7	789,3	786,4	784,3
Львівська	1082,3	1078,9	1038,2	1027,6	1019,6	1011,8	1005,7	1001,6
Чернівецька	545,4	553,5	538,4	534,3	534,3	531,4	528,8	527

Джерело даних: [2-6].

З розподілу сільського населення за віком видно, що найбільшу частку в Карпатському регіоні становлять пенсіонери, особи вікової категорії понад 70 років. (табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл населення сільських територій в областях Карпатського регіону за віковими групами на грудень 2010 р. (%)

Вікові	Області
--------	---------

групи, років	Закарпатська	Івано-Франківська	Львівська	Чернівецька
до 1	1,3	1,3	1,3	1,3
1-4	4,9	4,6	4,5	4,8
5-9	5,7	5,3	5,0	5,5
10-14	6,9	6,4	6,2	6,6
15-19	7,5	7,1	7,1	7,2
20-24	7,9	7,7	7,7	7,7
25-29	7,8	7,1	7,3	7,0
30-34	7,7	7,0	6,8	7,2
35-39	7,5	7,0	6,8	7,0
40-44	7,1	6,7	6,8	6,7
45-49	7,3	7,2	7,4	6,9
50-54	6,5	6,8	6,8	6,4
55-59	6,2	5,2	5,0	5,4
60-64	4,2	4,2	4,2	4,1
65-69	4,4	4,2	4,3	4,6
70 і старше	7,1	12,2	12,9	11,6

Джерело даних: [2-6].

Це створює низку ризиків, пов'язаних з потенційною втратою частини наявних трудових ресурсів у найближчому майбутньому, оскільки люди старших вікових категорій є вагомим чинником здійснення виробничої діяльності у сільській місцевості, ризик міграції якого до міста чи за кордон є мінімальним. Натомість, представники молодших вікових категорій значно більш підвладні міграційним процесам.

Спостерігається суттєве скорочення природного приросту сільського населення регіону. Стрімке падіння за цим показником почалося у період 1990-1995 рр. і зупинилося у 2005 р. З 2006 р. спостерігається невелике зростання, хоча загальний приріст продовжує залишатись від'ємним. Це підтверджує висновок про поступове вимивання кадрових ресурсів з цих територій та відповідне погіршення якості наявного тут людського капіталу.

Негативні тенденції підсилюються також тим, що життєвий рівень мешканців села суттєво відрізняється від рівня мешканця міста, оскільки саме соціальна інфраструктура разом з чинниками має найбільший вплив на відтворення трудового потенціалу. При цьому спостерігається закономірність у формуванні взаємопов'язаного впливу усіх негативних явищ в один цілісний ланцюг, що створює своєрідне "замкнуте коло" проблем: вартість навчання одного учня у сільській школі обернено пропорційна кількості учнів, кількість учнів

безпосередньо залежить від кількості осіб репродуктивного віку, які проживають на селі, що, у свою чергу, визначається економічними, соціальними та побутовими умовами в сільських населених пунктах. Тому для нормальної життєдіяльності сільських територій необхідно, щоб тією чи іншою мірою, усі складові соціальної інфраструктури були наявними в кожному населеному пункті. Як показує практика, сьогодні досягнення такого стандарту видається мало реальним в сільських територіях Карпатського регіону.

Сучасний стан сільських територій Карпатського регіону, характеризується не лише значними структурними, функціональними та демографічними проблемами, він також відзначається значним потенціалом до розвитку сільськогосподарської та інших видів підприємницької діяльності на селі. Однак реалізація цього потенціалу є неможливою без державної підтримки сільських територій, як складових регіональної економіки, що є не лише місцем виробництва сільськогосподарської продукції, але й територією проживання та отримання доходів третини населення держави і більш ніж половини населення Карпатського регіону.

Проте, слід відмітити, що державна політика часто відповідає цілій низці проблем, і це створює в ній напруження і непослідовність. Зокрема, уряд намагається одночасно вирішити проблему з високою відсотковою ставкою, безробіттям, інфляцією та низьким рівнем інвестицій. З першого погляду безробіття в сільській місцевості – це прямий наслідок високого рівня безробіття серед людей віком від 18 до 60 років. Однак цей рівень у свою чергу відображає низку проблем, пов'язаних з низьким освітнім рівнем, браком кваліфікації та робочого досвіду, відсутністю неформальних служб зайнятості та низьким рівнем оплати праці тощо. Частиною проблеми також стають наслідки високого рівня безробіття, зокрема – низькі доходи, соціальне невдоволення, політичне роздратування тощо.

Таким чином урядова політика розвитку сільських територій має визначати і впорядковувати за важливістю ці проблеми, створивши стратегію не однієї, а низки реакцій. Тому, не зважаючи на прийняті програми та схвалені концепції розвитку сільських територій у період з 1991 до 2011 року, соціально-демографічна ситуація в сільських територіях Карпатського регіону не лише не покращилася, але й суттєво погіршилася, причому це стосується усіх без винятку сфер.

Висновки. Проведене дослідження дає підстави сформулювати висновок, що для забезпечення розвитку сільських територій

необхідно виокремити сільські території як самодостатній об'єкт регулювання і вирішувати проблеми їх розвитку комплексно з прив'язкою до європейських принципів і стандартів.

Література.

1. Про схвалення Концепції Державної цільової програми сталого розвитку сільських територій на період до 2020 року: Розпорядження КМУ від 3 лютого 2010 р. № 121-р: [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/121-2010-p>.

2. Демографічна ситуація : [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.stat.uz.ua/statinfo/dem/naselelnja10.pdf>.

3. Статистичний щорічник Закарпаття за 2010 рік / За ред. Г.Д. Гриник / Головне управління статистики у Закарпатській області, 2011. – 559 с.

4. Статистичний щорічник Івано-Франківської області за 2010 рік / За ред. М. М. Колімбровського / Головне управління статистики в Івано-Франківській області, 2011. - 530 с.

5. Статистичний щорічник України за 2010 рік / Держкомстат України ; за ред. О. Г. Осауленка. - К., 2011. – 566 с.

6. Статистичний щорічник Чернівецької області за 2010 рік / За ред. А. В. Ротаря. - Головне управління статистики Чернівецької області, 2011. - 527 с.